

מבוא: תשוקת החלוצים, מפיגומי הבניינים לבמת התיאטרון.

מוטי סנדק, עורך

בשעת בוקר מוקדמת ביום שישי, 27 באוקטובר 1911, נשמע קול ירייה בחוות כינרת. הרועה, אלכסנדר ברקנר, כיוון אקדח אל ליבו ושם קץ לחייו. ברקנר גסס שעות ארוכות, צעק והתפתל. דקות אחדות לפני מותו השתתק, עצם את עיניו ונפח את נשמתו.

חבריו הביאוהו לקבורה בבית העלמין בכינרת. בהספד שפורסם בעיתון 'האחדות' נכתב שברקנר היה בעל נפש עדינה ואהב לשיר שירים רוסיים נוגים. ברקנר היה אחד מכמה עשרות חלוצים וחלוצות שלא היה בכוחם להגשים את חלומם להיות חלוץ בארץ ישראל, לבנות ולהבנות בה.

הקו המפריד בין פנטזיה למעשה היה לא אחת מטושטש, אך בעיקרה עמדה תקופה זו בסימן של הדחף והעוז לעשות דברים בפעם הראשונה. לזמן מה רווחה האשליה שהכול אפשרי. אמריקאי אחד הביא את המכונית הראשונה, היה זה בשנת 1908, הוא נסע בארץ לאורכה ולרוחבה ובכל מקום חולל סנסציה. עיתונאי הולנדי הביא איתו אל הגליל את החלום להפיץ בארץ ישראל את לשון האספרנטו, אותה הגה והפיץ זה עתה רופא עיניים יהודי מפולין ובלשן חובב, אליעזר לודוויג זמנהוף. מחנך יהודי מרומניה הקים גן ילדים בראשון לציון והיה בין עורכיו של עיתון הילדים הראשון. מישהו החל לייצר גלידה; שמחה ויטמן הקים את הקיוסק הראשון בתל אביב. איש ושמו אבא כהן הקים את מכבי האש. יזם יליד ברלין הקים כוורת דבורים ראשונה. מנצח אחד, מרדכי גולינקין, שבא מאוקראינה הקים את האופרה של ארץ ישראל. סוחר מאנטוורפן הקים מלטשת יהלומים, אגרונום מרוסיה שלמד בציריך נטע עצי אקליפטוס, תעשיין אחד שבא מוויילנה הקים את 'ברזלית' בית חרושת ראשון למסמרים. רופא מגרמניה, ד"ר סנדלר, הקים בירושלים את מכון פסטר, ואיש ושמו סמייטיצקי, שבא מפולין, תרגם לעברית את 'עליסה בארץ הפלאות'. ג'ורג' אנטוניוס, דמות בולטת בין ערביי הארץ, חלם על אוניברסיטה ערבית ובינתיים חיפש משקיעים שיממנו את הוצאתו של מילון ערבי למונחי הטכנולוגיה. אנטוניוס בא לירושלים מאלכסנדריה שבמצרים. בין ערביי הארץ היו גם שבאו מתורכיה וממרוקו, מפרס ומאפגניסטן ומחצי תריסר ארצות אחרות; היו בהם עבדים שחורים שנמלטו מבעליהם או שוחררו כאן.

עשרות אלפי בני אדם, רובם יהודים, באו ממזרח אירופה וממרכזה. היו בהם מורדים נועזים והרפתקנים שביקשו זהות חדשה בהשפעת האידיאולוגיה הציונית. אחרים נמלטו מרדיפות וממצוקה; רבים מהם באו באי רצון, כפליטים. א"ד גורדון, איכר מטיף עטור זקן לבן, מעין טולסטוי מקומי, טיפח בגליל את ערכי העבודה והשיבה לטבע. הוא בא מאוקראינה והיה בין מנסחי האתוס של תנועת

העבודה הציונית, היא התנועה הפוליטית שהובילה את היהודים לקראת עצמאותם. בין הרי הגליל שעטה על סוסה אישה צעירה קנאית ומוטרפת, לבושה בבגדי ערבים ושמה מניה וילבושביץ' [לימים מניה שוחט], גם היא באה מרוסיה, שם התמכרה בסערת נפש גדולה לחלום המהפכה הקומוניסטית. בארץ הייתה בין מקימיה של חווה שיתופית, גלגול מוקדם של הקיבוץ ועסקה בשמירה: היא הייתה בין ראשוני 'השומר', גלגול מוקדם של צה"ל.

אל נמל יפו מגיע משה הלוי

בין המהגרים היהודים היו שיצאו לחיים חדשים במושבות הציוניות הראשונות ובקיבוצים. כמה יהודים תושבי יפו החליטו להקים להם עיר חדשה על חוף הים התיכון; לימים קראו לה תל-אביב.

אל נמל יפו הגיע ממוסקבה השחקן והבמאי משה וולפוביץ' - גורביץ' [משה הלוי], אחד מתריסר מייסדי הסטודיו של 'הבימה' במוסקבה בשנת 1917, מתלמידי סטניסלבסקי ווכטנגוב ומי ששיחק ב'הדיבוק' ו'היהודי הנצחי'.

בתחילת 1925 הלוי עזב את מוסקבה לאחר פרידה כואבת מרעייתו השחקנית חנה רובינא (לאחר 13 שנות נישואין...) שזכתה באותה עת למוניטין בזכות גילום דמותה של לאה ב'הדיבוק'. במוחו הקודח נולד החזון להקים תיאטרון של פועלים בפלשתינה, ואולי היה לו צורך נואש לברוח הרחק ממוסקבה ומאהבתו על מנת לרפא את ליבו הפצוע...

משה הלוי הגיע לפלשתינה [ארץ ישראל] ב־1 במרץ 1925. עשרה ימים לאחר מכן, ב־10 במרץ, נשא הרצאה בצריף ועדת התרבות בתל אביב. נושא ההרצאה היה 'התיאטרון העברי היהודי והרוסי במוסקבה', עדות חיה על תיאטרון 'הבימה' מפי אדם אשר נמנה עם שחקניו והיה אחת הדמויות המרכזיות בו למן הקמתו.

נשען בגבו אל אחד מעמודי העץ, התומכים את התקרה, עמד אדם לבוש חולצה שחורה ובעל בלורית מתולתלת, המבליטה את מצחו ומבטו החודר והרציני. היה זה ברל כצנלסון, שעתיד היה לתמוך בהקמת תיאטרון 'אהל' כתיאטרון פועלים בארץ. לאחר ההרצאה הציע משה הלוי לוועדת התרבות המרכזית של הסתדרות העובדים לארגן על-ידה 'סטודיה דרמטית', הצעתו נתקבלה. ב־21 באפריל 1925 התקיימה, בבית הספר לבנות שעל גבול יפו, חגיגת הפתיחה של הסטודיה הדרמטית 'אהל' ליד וועדת התרבות.

"בשם זה בחרתי אחרי עיון רב. ראיתי בו שם מתאים והולם, ראשית מפני שרבו אז בארץ הדורים [גרים] באהלים, שנית הזכיר לי שם זה את המשכן הנודד - 'אהל מועד'. ומאחר ש'אהל' צריך היה להיות, לפי השקפתי, תיאטרון נודד ועבודתו האמנותית בבחינת פולחן, מצאתי שהכינוי הזה הולמו".

כשנה לאחר מכן, לאחר הצגת הבכורה של 'נשפי י.ל. פרץ', מקדם ברל כצנלסון את תיאטרון 'אהל' במאמר 'לחברי ב'אהל', בו הוא מציין את החזון האחד והחדש

אשר שמו: 'אהל': "התיאטרון בהצגתו הוסיף לי עוד ערב אחד של חג על הלילות
והימים, אשר לי החיים זימנו כאן, על מעט אדמתנו. עוד חוליה אחת לאותה
שרשרת הפלאות, אשר אך משום שאנו חיים בתוך תוכה [...] אין אנו מכירים בה.
ואין אנו חשים כי היא המיסטריה הנהדרה מעולם ועד עולם, ששמה ארץ-
ישראל."